

Науково-теоретичні пошуки та професійний досвід В. О. Сухомлинського дозволяють виокремити такі основні принципи організації професійного розвитку педагогів, що є актуальними і сьогодні в умовах запровадження Нової української школи:

- перетворення наукових істин у живий досвід творчої праці;
- інтеграція освіти та спеціальної педагогічної, психологічної й методичної підготовки;
- органічне поєднання професійних якостей учителя і вихователя;
- неперервна самостійна робота з розвитку професійної компетентності;
- єдність та взаємозв'язок теоретичної і практичної підготовки;
- спілкування з книгою як засіб професійного й загальнокультурного розвитку;
- наявність ідеї як стимулу самовдосконалення.

Висновки. Творчо узагальнюючи здобутки педагога-новатора В. О. Сухомлинського, зауважимо, що необхідною передумовою професійного розвитку педагогів є внутрішня потреба у творчій праці, прагнення до постійного поповнення знань, бажання вдосконалення. Саме вмотивований компетентний учитель Нової української школи здатний оптимізувати всі види освітньої діяльності щодо формування ключових компетентностей учнів, ціннісних орієнтирів, успішної самореалізації в професії і житті, творчої особистості, патріота, інноватора, здатного конкурувати на ринку праці, розвивати економіку, навчатися впродовж життя.

Перспективи подальших наукових пошуків з означеної проблеми вбачаємо у проведенні історіографічних досліджень щодо вивчення особливостей професійного розвитку вчителів та творчому застосуванні кращого педагогічного досвіду в умовах сучасних освітніх процесів в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс] URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 05.06.2019).
2. Сухомлинський В. О. Павлицька середня школа / В. О. Сухомлинський / Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С. 7–390.
3. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський / Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С. 393–626.
4. Сухомлинський В. О. Суспільство і вчитель / В. О. Сухомлинський / Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 5. – С. 108–122.
5. Типова освітня програма організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти від 15.01.2018 № 36 [Електронний ресурс] URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-137/nakazmon_15012018_36.pdf (дата звернення: 03.06.2019).

Дата надходження до редакції: 19.08.2019 р.

УДК 378.016:373.5.011.3-051

Оксана МІЩЕНЯ,

*кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри педагогіки початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету*

Оксана ТРЕТЯК,

*кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри педагогіки початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету*

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

На основі аналізу філософських і психолого-педагогічних наукових джерел охарактеризовано різні підходи до дефініції «відповідальність», окреслено сутність поняття «професійно-педагогічна відповідальність майбутнього вчителя». Доведено, що професійна відповідальність майбутнього вчителя – це інтегративна якість, що виявляється в здатності приймати зважені рішення щодо власної професійно-педагогічної діяльності, бути готовим відповідати за їх результати та наслідки.

Ключові слова: *відповідальність, професійна відповідальність, педагогічна відповідальність, професійно-педагогічна відповідальність майбутнього вчителя початкової школи.*

На основе анализа философских и психолого-педагогических научных источников охарактеризованы разные подходы к дефиниции «ответственность», исследована сущность понятия «профессионально-педагогическая ответственность будущего учителя».

Доказано, що професійна відповідальність майбутнього вчителя – це інтегративне качество, що проявляється в здатності приймати взвешені рішення щодо власної професійно-педагогічної діяльності, бути готовим відповідати за їх результати та наслідки.

Ключевые слова: відповідальність, професійна відповідальність, педагогічна відповідальність, професійно-педагогічна відповідальність майбутнього вчителя початкової школи.

Based on the analysis of the philosophical, psychological and pedagogical scientific sources, the article characterized the approaches to define the aspects of «responsibility», and analyzed essences on the «professional and pedagogical responsibility of the future elementary school teacher» concept.

It is substantiated that professional responsibility of the future teacher acts as an integrative quality that manifests itself in the ability to justify its own decisions in the field of its professional and pedagogical activity, and the willingness to be responsible for their results and consequences. Moreover, comparative analysis of the etymology of «responsibility» in the English, French and Ukrainian dictionaries was conducted. Summarizing the research on the etymology «responsibility» of the notion, it should be stated that the meaning of «responsibility» in Ukrainian, English and French dictionaries has a similar meaning, as it is generally defined as a self-regulatory form associated with the need of the individual to report for the fulfilment of duty, and moral obligation that expresses the conscious attitude of the person to the requirements of social necessity, duties, social tasks, norms and values.

The conducted study allows to state that the concept of “responsibility” is the key research principle for such disciplines as philosophy, ethics, psychology, sociology, pedagogy and jurisprudence. Moreover, each field of knowledge has its own vision and approaches to defining «responsibility».

Consequently, the teacher’s professional and pedagogical responsibility can be interpreted as an indicator of the individual social maturity. The area of self-subjective realization of professional and pedagogical responsibility in the teacher’s living is manifested in how one being guided and oriented in his life by humanistic attitudes towards other people. Furthermore, the area of self-subjective implementation includes the responsibility for the realization of humanistic values. Professional-pedagogical responsibility is manifested in the independent analysis and formation of the beliefs on the meaning of life, professional ideals, general professional development and self-realization of the individual, and prompting to the self-development in its professional field. Therefore, it is essential for the university professors in their daily professional and pedagogical activity, to develop effective teaching conditions for the efficient formation of the professional and pedagogical responsibility of the future elementary school teachers.

Key words: responsibility, professional responsibility, pedagogical responsibility, professional and pedagogical responsibility of the future elementary school teacher.

Постановка проблеми. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України в XXI столітті, Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття), а також Закону України «Про вищу освіту» пріоритетним напрямом сучасної педагогічної освіти є її орієнтація на професійно-компетентну особистість. В умовах становлення в Україні

демократичної політичної системи професійна освіта є найважливішим чинником гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих професійних орієнтирів сучасної особистості.

Одним із найважливіших складників ефективного виконання своїх професійних завдань, пов’язаних із вихованням та навчанням підростаючого покоління, є підготовка висококомпетентних фахівців, наділених відповідальною професійною поведінкою, здатних осмислювати та добровільно брати на себе відповідальність за прийняті рішення та результати своєї професійної діяльності.

Питання відповідальності особистості завжди було і нині залишається надзвичайно актуальним, проте особливого значення це явище набуває сьогодні, в період кризи культури та суттєвих трансформацій у сучасному суспільстві.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Дослідження проблеми відповідальності пов’язане з аналізом широкого кола наукових проблем. Зокрема, вагомий внесок щодо виховання відповідальності зробили В. Андрущенко, І. Бойченко, Л. Губерський, Т. Ящук, Г. Балл, І. Бех, О. Дудоров, Ю. Осокіна, М. Савчин, В. Сафін та ін.

Дефініція «відповідальність» є знаковою у царині дослідницьких площин таких наук, як філософія, психологія, соціологія, педагогіка, юриспруденція, а отже, кожна із них має власне бачення і власні підходи щодо неї.

У науковій літературі (М. Борцова, Т. Василевська, Е. Левченко, К. Муздибаєв, А. Ореховский, Ю. Осокіна, В. Прядєін, М. Савчин та ін.) також неодноразово порушувалося питання про час та умови виникнення терміна «відповідальність», з’ясувалося, хто вперше надав йому категоріального значення. Однак слід зауважити, що визначенню сутності поняття «професійно-педагогічна відповідальність» у наукових дослідженнях, на жаль, приділяється недостатньо уваги, що і спонукало нас до написання даної статті.

Мета статті – обґрунтувати сутність, значення та структуру поняття «професійно-педагогічна відповідальність» у ході підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Сучасні трансформації в освіті вимагають нових підходів до організації освітнього процесу, що ґрунтуються на компетентнісному розумінні сутності педагога-професіонала. Ключова роль у фаховій підготовці майбутнього педагога, зокрема і початкової школи, серед низки особистісних параметрів посідає його особистісна професійно-педагогічна відповідальність. У період політичної й економічної нестабільності, в умовах невпинного зростання темпів розвитку науки і техніки, інформаційних технологій надзвичайно важливим є вплив закладу вищої освіти (далі – ЗВО) зокрема та педагогічної науки загалом у вихованні відповідальної особистості майбутнього вчителя початкової школи.

Як свідчить педагогічна практика, процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи не завжди спрямований на становлення і розвиток особистісного потенціалу студентів, формування їх професійно-особистісних якостей. Саме цим і обумовлено необхідність узагальнення теоретико-методологічних підходів до розкриття сутності та природи відповідальності, професійно-педагогічної відповідальності вчителя.

Відповідальність – найважливіша моральна і соціально-психологічна якість особистості. На нашу думку, це вольова здатність особистості, що характеризується усвідомленням і виконанням нею професійних обов'язків, які висуває до особистості суспільство й вона особисто.

Поняття «відповідальність» уперше з'явилося в юриспруденції в другій половині XV століття та трактувалося як «обов'язок». Його дослідження присвятили свої наукові праці В. Канке, Дж. Мілль, О. Плахотний та ін. Так, досліджуючи проблему відповідальності, з точки зору філософії, В. Канке переконує, що дане поняття вперше згадується у роботі Дж. Мілля «Про свободу» (1859). О. Плахотний зі свого боку переконує, що до появи «відповідальності» причетний англійський науковець О. Бен, який згадує його у своїй праці «Емоції і воля» (1859).

Проаналізувавши трактування поняття «відповідальність» в англійських, французьких, українських словникових джерелах, можемо зробити висновок, що дана дефініція скрізь характеризується як виконання свого обов'язку, необхідність аналізувати власну поведінку та діяльність.

Зокрема, в *англійській мові* під поняттям «відповідальність» (*responsibility*) розуміють: 1. Можливість виконання зобов'язання або обов'язку; якість, що є показником надійності та довіри. 2. Елемент державного управління, відповідальність за щось, певні зобов'язання перед іншими. 3. Намагання зробити щось, моральне зобов'язання вести себе коректно стосовно будь-кого, тобто «бути відповідальним, робити що-небудь без жодної підказки»; «те, за що відповідає особа»; «обов'язок» [16].

У *французькій мові* «відповідальність» (*responsabilite*) трактують як: «обов'язок» або «необхідність спокутувати провину, виконати свій обов'язок, договір»; зобов'язання відповідати за певні дії, бути гарантом чогось, виконувати свої обцянки; здатність відшкодовувати збиток, заподіяний будь-кому певними діями; понести покарання [15].

В *українській мові*, за даними Етимологічного словника, поняття «відповідальність» походить від праслов'янського «vĕdĕti» (знати) та давньоруського «вѣдѣти» (відати), від яких згодом утворилися такі слова, як відповідати, відповідальний, відповідь, відповіді та ін. [5, с. 394].

У *Великому тлумачному словнику сучасної української мови* термін «відповідальність» потрактовано як: 1. Покладений на когось або взятий на себе обов'язок відповідати за роботу, справу, за чийсь дії, вчинки, слова. Притягати до відповідальності – вважати когось винним, вимагати звіту за його вчинки (перед судом, органами влади та ін.). 2. Серйозність, важливість справи, моменту тощо [4, с. 57.]

Узагальнюючи викладене вище, зауважимо, що поняття «відповідальність» в українській, англійській та французькій мовах має схоже трактування, а саме «виконанням обов'язку, необхідність звітувати про це, моральне зобов'язання, що виражає усвідомлене ставлення особи до вимог суспільної необхідності, обов'язків, соціальних завдань, норм і цінностей».

Із правової точки зору, дане поняття характеризується як «форма примусу, міра покарання, зобов'язання». Таким чином, у правовій сфері відповідальність передбачена за: виконання правових норм, а також їх порушення. Це важливий елемент правового регулювання, засіб забезпечення виконання правових норм

та профілактики правопорушень, а також стимул до правомірної поведінки індивідів. В монографії «Правова відповідальність як вид соціальної відповідальності та шляхи її забезпечення» Д. Бернштейн характеризує правову відповідальність як вид соціальної відповідальності, обов'язок дотримуватися правових норм, слідувати їм, обирати у їх рамках найбільш раціональний варіант поведінки [2].

У *Філософському енциклопедичному словнику* знаходимо таке пояснення терміна «відповідальність»: «Своєрідна для особистості саморегуляційна форма, що проявляється в усвідомленні самого себе як мотиву вчинків і їх результатів в усвідомленні й регулюванні власної можливості бути мотивом змін в оточуючому світі та власному житті» [14, с. 97].

У *Словнику з етики* «відповідальність» визначено як «категорію етики й моральне поняття, що характеризує особистість із погляду виконання нею моральних вимог, виражає ступінь участі особистості й соціальних груп як у їхньому власному моральному вдосконаленні, так і в удосконаленні суспільних відносин» [9, с. 348]. При цьому особиста відповідальність людини розкривається як її обов'язок.

Отже, «відповідальність» – це відповідність моральної діяльності особистості її обов'язку, яку розглядають із точки зору можливостей особистості.

У філософії відповідальність розуміють як форму взаємодії та взаємозв'язку індивідів, що виражається у визнанні та здійсненні ними взаємних вимог.

Аналізуючи сутність природи відповідальності, ми передусім дотримуємося вихідного методологічного принципу єдності об'єктивного й суб'єктивного. Якщо означений принцип застосовувати до відповідальності, то об'єктивне виступає у формі обов'язкового, морально необхідного, у вигляді моральних вимог, обов'язків, оформлених у правові та етичні норми, які існують незалежно від того, визнає їх людина чи ні. Суб'єктивне проявляється в усвідомленні особистістю необхідності, цілеспрямованості поставлених вимог, добровільному їх прийнятті та активному виконанні, тобто усвідомленні людиною себе як індивідуальності, яка вільно визначає свою поведінку.

У сучасній філософії існує чимало підходів щодо розкриття діалектики свободи та відповідальності. Лише той, хто вільний у виборі своєї поведінки, може бути суб'єктом дій і відносин, а також нести за них відповідальність. І навпаки, лише той, у кого сформовано почуття відповідальності, засноване на розумінні об'єктивних зв'язків своїх дій із реаліями та вимогами ситуації, може вважатися вільною людиною. Як зазначає Г. Тульчинський, «вільним можна стати, лише розширивши зону власної відповідальності, тобто ставитися до інших, таких самих вільних людей, зважаючи на їхні інтереси», а це, як відомо, дає змогу «вступати у взаємовільні – взаємовідповідальні» відносини [1].

На рівні психологічного аналізу відповідальність розглядається як загальна властивість особистості, що поєднує компоненти афективно-мотиваційної, інтелектуальної та діяльно-поведінкової сфер людини як тілесно духовної цілісності. Відповідальність постає як результат інтеграції всіх психічних функцій особистості: суб'єктивного сприйняття навколишнього світу, оцінки власних чуттєвих ресурсів, емоційного ставлення до обов'язку, волі [7].

Словник-довідник із психології «відповідальність» трактує як «внутрішню саморегуляцію і самодетермінацію зрілої особистості, опосередковану ціннісними

орієнтаціями, що виявляється в усвідомленні людиною причин здійснюваних учинків та їхніх наслідків, а також у контролі своєї здатності бути причиною змін у навколишньому світі та власному житті» [10].

Досліджуючи відповідальність із точки зору психологічної науки, вчені (І. Бех, Г. Гасвая, А. Ореховський, М. Савчин та ін.) характеризують її як провідну якість особистості, що концентрує усвідомлення нею свого обов'язку, вивчають її як форму регуляції та саморегуляції особистості, що визначає ефективність діяльності та характеризують відповідальність як мету виховання. Так, І. Бех, розглядаючи відповідальність як особистісну якість, зауважує, що в основі цієї якості закладено усвідомлення індивідом свого обов'язку, визнання особистістю причетності до соціуму, власні переконання та моральні принципи. На думку вченого, моральна рефлексія передбачає здатність особистості осмислити прагнення передбачити результати своїх дій з урахуванням власних поглядів та поглядів інших людей, здатність до погодження цілей поведінки із засобами їх досягнення. Таким чином, відповідальність є особливим мотивом людських учинків, який відрізняється від усіх інших лише йому властивою рисою ідеальності, зокрема наявність цієї риси в діяльності особистості сприяє її моральному розвитку й не перетворює відповідальність у засіб, за допомогою якого особистість прагне досягнути корисної для себе мети [3].

Однак відповідальність не зводиться лише до взяття на себе зобов'язань, дисциплінованості, адже не розкриває всієї психологічної сутності. Даний термін не зводиться також і до обов'язку, оскільки обов'язок – це поняття зі сфери несвободи, а відповідальність тісно пов'язана з розумінням свободи. Відповідальність, зважаючи на вищевикладене, – це повністю добровільний акт, відповідь на потреби іншого, виражені або не виражені.

Викремлюють три *компоненти відповідальності*: когнітивний, афективно-мотиваційний, поведінковий. Проте найважливішим, на нашу думку, є саме мотиваційно-ціннісний, завдяки якому детермінується поведінка особистості, адже саме в ній визначаються особливості поведінки та діяльності людини на основі усвідомленості, прийняття нею факту залежності життєдіяльності індивіда від суспільних цілей і цінностей, що й формує ставлення суб'єкта діяльності до обов'язку і наслідків своєї поведінки. Під впливом обставин у суб'єкта виникає актуальна спонукана до певної поведінки, що складається з таких етапів: ініціювання, вибір, реалізація, післявчинкове переосмислення. Відповідальна поведінка виявляється у вчинках, діях, позиціях, рішеннях, намірах, планах людини. Загальними механізмами забезпечення відповідальної поведінки є саморегуляція мотивації та поведінки, свідомість, самосвідомість і мораль [8].

Отже, відповідальність як інтегральна властивість особистості реалізується у відповідній поведінці із залученням багатьох факторів, якостей та рис особистості.

Вагоме значення для розуміння відповідальності як педагогічної категорії для сучасної педагогіки має спадок А. Макаренка та В. Сухомлинського. Саме А. Макаренко одним із перших у педагогіці охарактеризував «відповідальність» як одну з ключових якостей особистості, назвав її «надзвичайно важливою, найважливішою, ніж усе інше...». Відповідальність, зауважував він, полягає не лише в тому, що людина

боїться покарання, а ще й у тому, що вона і без покарання почувається винною, якщо через неї пошкоджено чи зіпсовано річ. Виконуючи роль «головного стимулу та ініціативи», відповідальність є важливим фактором формування самої особистості, адже вона визначає не лише рівень її активності, а й спрямованість дій [6].

В. Сухомлинський зі свого боку окреслює відповідальність як здатність особистості самостійно формулювати зобов'язання, виконувати їх, здійснюючи самооцінку та самоконтроль. Педагог розглядає відповідальність у тісному взаємозв'язку із совістю, яка є «суворим охоронцем розуму» [11, с. 267–538].

До проблеми формування відповідальної особистості сучасного вчителя неодноразово зверталися також такі відомі українські науковці, як С. Гончаренко, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень та ін., визначаючи відповідальність крізь призму реальних проявів діяльності й спілкування індивіда в царині навчання і виховання. При цьому І. Бех, О. Савченко, О. Сухомлинська та ін. наголошують на необхідності формування особистості на основі загальнолюдських моральних цінностей, серед яких ключову роль відведено саме відповідальності як здатності відповідально ставитися до життя, навчання, діяльності, природи, сім'ї, здоров'я тощо.

Отже, педагогічна відповідальність – це особистісна якість, показниками якої є: добросовісність, акуратність, ініціативність, дисциплінованість, активність, наполегливість, творчість, винахідливість; наявність навичок самоорганізації, самодисципліни, вміння планувати свій час, вести облік виконаної роботи, сумлінність, старанність, вимогливість, самокритичність, організованість, оцінка своїх можливостей, акуратність, дисциплінованість, ініціативність і активність.

До показників відповідальності педагога варто віднести: 1) доброзичливе ставлення до дітей, батьків, колег; 2) моральну зрілість, тобто здатність людини брати на себе відповідальність щодо вирішення конфліктних ситуацій; 3) відповідальність у досягненні фінансового й професійного успіху.

Професійна відповідальність людини – це не «одноразові» почуття, мотивовані цінністю або значимістю її діяльності, не наслідок контролю, що здійснюється ззовні (державного, адміністративного та ін.), це насамперед якість особистості, що сформувалася на особистісній основі, мотивована потребою вдосконалювати результати своєї професійної діяльності з метою самоактуалізації.

Таким чином, професійно-педагогічна відповідальність – це системна особистісна якість, яка є не лише результатом відображення об'єктивно необхідних взаємовідносин у суспільстві, а й пов'язана з наявністю соціальних цінностей, вимог та норм, специфічних для професійної діяльності. Професійно-педагогічна відповідальність особистості формується у процесі спільної діяльності як результат тих зовнішніх вимог, які до неї висуває суспільство, колектив (професійне середовище), група та пов'язана з готовністю особистості усвідомлено виконувати вимоги відповідно до професійних та соціальних норм, а також відповідати за свої дії перед самим собою, іншими людьми, колективом, суспільством. У контексті вищезначеного варто зауважити, що професійно-педагогічна відповідальність у структурі особистості є сукупністю професійно важливих якостей, що проявляються в діяльності та мають вплив на її ефективність.

Професійно-педагогічна відповідальність учителя початкової школи має складну структуру, зокрема передбачає наявність мотиваційно-ціннісного,

когнітивного, емоційно-вольового та операційно-діяльнісного компонентів (див. рис.).

Рис. Структура компонентів професійно-педагогічної відповідальності майбутнього вчителя початкової школи

На основі аналізу психолого-педагогічних джерел та спостереженнями за студентами – майбутніми вчителями ми виокремили та охарактеризували чотири компоненти професійно-педагогічної відповідальності вчителя початкової школи: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-вольовий, операційно-діяльнісний.

Мотиваційно-ціннісний компонент виявляється в усвідомленні мотиву вибору майбутньої педагогічної професії; стійкому інтересі до професійної педагогічної діяльності; прагненні, здатності до подолання труднощів (як під час навчання у ЗВО, так і в процесі проходження психолого-педагогічної практики); творчій самореалізації в процесі виконання завдань, доручень та обов'язків у процесі навчання на педагогічному факультеті; окресленні ціннісних орієнтацій особистості вчителя та ціннісного ставлення до вчительської професії й особистості молодшого школяра. Ключову роль при цьому відіграє саме ціннісне ставлення до самої професії вчителя початкової школи.

Когнітивний компонент проявляється у здатності самопізнання особистості майбутнього вчителя; усвідомленні власних потреб, прав і зобов'язань на рівні сучасного соціуму; розумінні важливості творчого саморозвитку не лише для власного, а й суспільного добробуту. Інтегруючим у структурі особистості, на нашу думку, є усвідомлення самопізнання та саморозвиток творчої особистості майбутнього вчителя початкової школи.

Емоційно-вольовий компонент виявляється в бажанні майбутніх учителів активно включатися у творчий освітній процес, активну науково-дослідну, предметно-перетворювальну, суспільно корисну діяльність; здатності до співпереживання та співчуття молодших школярів. Саме емоції відіграють особливу роль як у житті самого вчителя, так і в розвитку

особистості молодшого школяра, адже спонукають вчителя до активних творчих дій у освітньому процесі початкової школи.

Операційно-діяльнісний компонент проявляється у пізнавальних, пошукових, організаторських, предметно-перетворювальних, творчих умінях майбутнього вчителя початкової школи, а також у умінні суб'єкт-суб'єктної взаємодії на рівні його звичок як основи професійно-педагогічної відповідальності, адже саме його професійно-педагогічна діяльність є основою освітнього процесу початкової школи.

Висновки. На основі аналізу, філософських, психолого-педагогічних джерел ми дослідили та обґрунтували сутність і структуру професійно-педагогічної відповідальності майбутнього вчителя початкової школи. Зважаючи на це, варто зауважити, що професійно-педагогічна відповідальність – це системна особистісна якість, яка є не лише результатом відображення об'єктивно необхідних взаємовідносин у суспільстві, а й пов'язана з наявністю соціальних цінностей, вимог та норм, специфічних для педагогічної діяльності. Вона передусім пов'язана з готовністю особистості усвідомлено виконувати вимоги відповідно до професійних та соціальних норм, а також відповідати за свої дії перед самим собою, іншими людьми, колективом, суспільством.

Професійно-педагогічна відповідальність вчителя має складну структуру та передбачає наявність мотиваційно-ціннісного, когнітивного, емоційно-вольового й операційно-діяльнісного компонентів. Даний феномен проявляється у самостійному пошуку та формуванні сенсу життя та професійних ідеалів, у загальному професійному розвитку та самореалізації особистості, поглибленні самопізнання у своїй професійній сфері. Зважаючи на це, викладачам закладів вищої освіти свою професійно-педагогічну діяльність необхідно

спрямувати на розробку педагогічних умов ефективного формування професійно-педагогічної відповідальності майбутнього вчителя початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко В. Сучасна соціальна філософія / В. Андрущенко, М. Михальченко. – К. : Генеза, 1993. – Т. 1. – 246 с.
2. Бернштейн Д. Правовая ответственность как вид социальной ответственности и пути ее обеспечения / Д. Бернштейн. – Ташкент: Фан, 1989. – 150 с.
3. Бех І. Д. Психолого-педагогічні умови виховання в молоді громадянськості / І. Д. Бех // Громадянське виховання молоді в умовах трансформації суспільства. – Черкаси, 1998. – С. 3–6.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
5. Етимологічний словник української мови : в 7 т. – Київ : Наукова думка, 1982. – Т. 1. – 631 с.
6. Макаренко А. С. Педагогічні твори : у 8 т. / А. С. Макаренко. – М. : Педагогіка, 1983. – Т. 1. – 67 с.
7. Муздыбаев К. Психология ответственности / К. Муздыбаев. – Л. : Наука, 1983. – 240 с.
8. Сафин В. Психология соопределения личности / В. Сафин. – Свердловск, 1986. – 142 с.

9. Словарь по этике / ред. И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1983. – Изд. 5. – 445 с.

10. Словарь-справочник по психологической диагностике / Л. Бурлачук, С. Морозов. – К. : Наукова думка, 1989. – 200 с.

11. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина / В. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – 670 с.

12. Тульчинский Т. Л. Разум, воля, успех: о философии поступка / Т. Л. Тульчинский. – Л. : Изд. ЛГУ, 1990. – 119 с.

13. Юридичний словник / за ред. В. Г. Гончаренка. – К. : Форум, 2005. – 473 с.

14. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук, Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.

15. Dictionnaire français [Electronic resource]. URL: <http://www.toupie.org/Dictionnaire/Responsabilite.htm> (дата звернення: 03.05.2019).

16. Oxford English Dictionary. The word «responsibility» [Electronic resource]. URL: <http://www.oed.com/view/Entry/163862?redirectedFrom=responsibility#eid> (дата звернення: 15.05.2019).

Дата надходження до редакції: 25.06.2019 р.

УДК 37.091. 4:37.014

Надія МЕЛЬНИК,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри філософії, економіки
та менеджменту освіти,
проректорка із науково-методичної роботи
Рівненського ОІППО

МЕТОДИЧНІ ІДЕЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті описано основні ідеї педагогічної системи В. О. Сухомлинського, впровадження яких матиме фундаментальне значення для становлення і розбудови Нової української школи, реалізації основних ключових компонентів її формули. Особливу увагу акцентовано на важливості розвитку професійної компетентності сучасного педагога, формуванні його авторитету, високих особистих якостей. Доведено, що використання педагогічної спадщини Василя Сухомлинського в освітньому процесі закладів освіти позитивно вплине на формування інноваційної, патріотично налаштованої особистості, здатної до сприйняття і творення продуктивних змін і нововведень у різних галузях економіки і суспільного життя країни.

Ключові слова: педагогіка партнерства, дитиноцентризм, цінності, компетентності, особистісна орієнтація освіти.

В статті описані основні ідеї педагогічної системи В. А. Сухомлинського, впровадження яких матиме фундаментальне значення для становлення і розвитку Нової української школи, реалізації основних ключових компонентів її формули. Особливу увагу акцентовано на важливості розвитку професійної компетентності сучасного педагога, формуванні його авторитету, високих особистих якостей. Доведено, що використання педагогічного насліддя Василя Сухомлинського в освітньому процесі закладів освіти позитивно вплине на формування інноваційної, патріотично налаштованої особистості, здатної к восприятию и созданию производительных изменений и нововведений в различных отраслях экономики и общественной жизни страны.

Ключевые слова: педагогика партнерства, ребенокцентризм, ценности, компетентности, личностная ориентация образования.